

Jedním ze symbolů bezprecedentní proměny české společnosti a českého státu za uplynulých dvacet let je role, kterou hraje v mezinárodním společenství. Jejím neodmyslitelným, ale rozhodně nikoli samozřejmým prvkem je dnešní angažmá České republiky v Afghánistánu.

Přitom Afghánistán je zemí, se kterou se dnes Češi nepotkávají zdaleka poprvé. Rok 1989 byl totiž přelomem také pro Afghánistán a pro vzájemné vztahy obou zemí. Letošní výročí tedy zároveň symbolizuje jakési „shledání“ po dvaceti letech. Češi i Afghánci se však nacházejí v naprosto jiné situaci: Česko je v zásadě úspěšným a bohatým členem mezinárodní koalice, která působí v Afghánistánu, rozvrácené a zubožené zemi s velmi nejistými výhlídkami.

Nárůst české přítomnosti

ČR se zapojila do mezinárodní operace ISAF (International Stabilization Force in Afghanistan) poměrně brzy po svržení Tálibánu, a to roku 2002 vysláním polní nemocnice a polního chirurgického týmu, později začala na kábulském letišti (KAIA - Kabul International Airport) působit skupina meteorologické služby, řízení letového provozu a ženijního zabezpečení EOD (Explosive Ordnance Disposal). Roku 2004 došlo k prvnímu nasazení 601. skupiny speciálních sil do bojové operace *Trvalá svoboda*. Od roku 2005 čeští vojáci působili také v rámci německého provinčního rekonstrukčního týmu (PRT) s dánskou účastí ve Fajzabádu v provincii Badachšán. V roce 2006 převzal kontingent AČR pro jednu rotaci roli vedoucího národa na celé KAIA. [1]

K zásadní změně došlo v letech 2007–2008, kdy Česká republika vyslala do Afghánistánu hned několik nových kontingentů, a celkově se tak prudce zvýšily počty zde nasazených českých vojáků, ale i policistů a civilních pracovníků.

Na základě KAIA v Kábulu se síly a prostředky AČR na čas rozrostly do poměrně mohutného konglomerátu kolem polní nemocnice a protichemické jednotky. Na něj v současnosti navazuje společná logistická jednotka (NSE - National Support Element), chemická jednotka, meteorologové a řízení letového provozu.

Velmi podstatnou a pro budování afghánských kapacit jednoznačně pozitivní novinkou je zřízení a působení českého OMLT (Operational Mentoring and Liaison Team) neboli skupiny instruktorů podporující afghánské vzdušné síly a školící letový i pozemní personál k vrtulníkům Mi-24/35 darovaným českou vládou. V Kábulu proto potkáte také civilní zaměstnance firmy LOM Praha, kteří se podílí na předání a zajištění provozu darovaných vrtulníků.

Naopak spíše nešťastným a problematickým – byť solidárním a odpovědným – počinem bylo převzetí ochrany nizozemského PRT v provincii Uruzgán v letech 2008–2009.

Pokračuje nasazení kontingentu speciálních sil v rámci operace *Trvalá svoboda*. Přestože samotný fakt dlouhodobějšího zapojení české armády do bojové operace je třeba hodnotit pozitivně, nelze přehlédnout problematickou skutečnost, že jde o operaci mimo rámec ISAF a její mezinárodní i domácí podpora (v ČR) je omezená. I proto je pochopitelné, že kontingent bude stažen na konci roku 2009.

Velmi nešťastnou – a patrně nezaslouženě nepříznivou – dohru mělo nasazení skupiny speciálních operací (SOG - Special Operations Group) Vojenské policie ČR v letech 2007–2008 v provinciích Helmand a následně Lógar. Mediální kampaň nesoucí znaky účelového zostuzení provázela kroky vedoucí v podstatě k zániku jednotky, která představovala nesporně kvalitní kapacitu, získala bojové zkušenosti a její renomé bylo poškozeno spíše chybami velení než nedostatečným výkonem. [2]

Inovaci historického významu se stalo zřízení provinčního rekonstrukčního týmu (PRT) v provincii Lógar. Od března 2008 se PRT podílí na podpoře afghánské vlády, ekonomickém a sociálním rozvoji a vytváření bezpečného prostředí v provincii. PRT se od všech ostatních misí realizovaných Českou republikou liší kombinovanou civilně-vojenskou povahou.

Pro českou přítomnost v Afghánistánu je charakteristická zvýšená „druhová diverzita“. Kromě vojáků vyslaných rezortem obrany a civilních expertů vyslaných ministerstvem zahraničních věcí zde působí také skupina příslušníků Policie ČR v misi EUPOL (European Union Police Mission). Další policisté potom chrání budovu českého velvyslanectví.

Všechny uvedené síly a prostředky přispěly k určitému zabydlení lidí vyslaných Českem v Afghánistánu. Konkrétně v Kábulu se tak zformovala specifická komunita vojáků, civilních pracovníků, policistů, ale také diplomatů a českých zaměstnanců mezinárodních organizací. Zmínit je třeba i pracovníky společnosti *Člověk v tísni*, která provozuje v Afghánistánu nejrozsáhlejší ze svých zahraničních misí. Všichni tito vojáci z různých kontingentů a ostatní civilní „expati“ [3] mají dokonce možnost se příležitostně setkávat – na základně KAIA funguje „Czech House“, jeden z nejproslulejších barů, jehož návštěva je naprostou samozřejmostí jak pro Čechy, tak pro ostatní příslušníky koaličních sil.

Při popisu sil a prostředků nasazených Českou republikou v Afghánistánu je třeba zdůraznit nový společný rys vlastní PRT jako celku, vrtulníkovému OMLT, misi EUPOL a částečně i misi SOG: tímto rysem je zaměření na budování a rozvoj afghánských schopností a kapacit (konkrétně afghánské armády, policie a veřejné správy). Právě tento prvek je největší přidanou hodnotou, jakou může nabídnout koaliční partner s omezenými finančními a personálními zdroji jakým je Česko. Nasazení vlastních jednotek zahrnující plánovitou podporu, asistenci a výcvik pro afghánskou stranu má – díky multiplikačnímu efektu – větší smysl než pouhé samostatné plnění vlastního úkolu. Zkrátka, při vlastních omezených možnostech je daleko užitečnější školit afghánskou armádu či policii než se stejným počtem osob např. hlídat nizozemskou základnu.

Provinční rekonstrukční tým

Provinční rekonstrukční tým, působící od března 2008 na základně Shank v provincii Lógar, je pro Českou republiku, potažmo pro Armádu ČR zcela novým typem zkušenosti. Výčet unikátních znaků lze začít podvojným charakterem mise a tomu odpovídajícím zdvojeným vedením: velitel vojenského kontingentu a šéf civilního týmu jsou rovnocennými partnery, vojenský velitel má navíc pouze právo posledního rozhodnutí v otázkách bezpečnosti všech příslušníků PRT.

V odborné literatuře se postupně objevují pokusy o typologii PRT, obvykle se hovoří o americkém, britském a německém modelu. Ponechme stranou fakt, že tyto úvahy jsou vzhledem k malému počtu pozorovaných objektů zavádějící; český PRT se vysokou autonomií civilní části podobá spíše německým než americkým PRT. Pozoruhodné je, že český civilní tým patří mezi ostatními PRT k těm nejpočetnějším a oborově nejroznorodějším.

Hlavním úkolem PRT je podporovat afghánskou vládu prostřednictvím realizace rekonstrukčních a rozvojových projektů a podílet se na vytváření bezpečného prostředí. Civilní tým má na starosti identifikaci, přípravu a realizaci vhodných projektů ve spolupráci s afghánskými partnery, vojenský kontingent zajišťuje bezpečnost, dopravu a logistiku celého PRT. Vojáci se ale zároveň podílejí na průběžném mapování provincie, zapojili se do dílčího programu výcviku Afghánské národní policie (ANP - Afghan National Police) a skupina CIMIC realizovala vlastní menší projekty. Většina projektů obnovy a rozvoje patří do některé z těchto oblastí: zemědělství, vodohospodářství, školství a vzdělávání, zdravotnictví, bezpečnost (podpora afghánské policie) a podpora dobrého vládnutí, podpora místních médií.

Hodnocení činnosti českého PRT je z vnějšího pohledu velmi obtížné, neboť konkrétní informace o projektech nelze z různých důvodů volně šířit. Následující teze se tedy zakládají převážně na osobních zkušenostech.

- Všeobecnou překážkou se stává již vypěstovaná závislost afghánských komunit i celé země na pomoci. V případě Lógaru nebyl tento jev zpočátku příliš výrazný díky dosavadnímu přehlížení této provincie. Absence výraznější rozvojové pomoci před rokem 2008 byla patrně ospravedlňována jejím relativně dobrým stavem.
- Český PRT se postupně dostal do určitého napětí s představiteli provinční vlády. To bylo způsobeno nepřiměřeným očekáváním ze strany afghánských představitelů, kteří požadovali všestrannou materiální a finanční podporu ze strany PRT. Tyto požadavky byly formulovány výrazně přemrštěným způsobem, a obvykle mířily spíše k uspokojení osobních statusových a materiálních zájmů vlivných funkcionářů, než k prospěchu obyvatel provincie. Tyto seznamy přání byly ze strany PRT přirozeně odmítány, byť pokud možno diplomaticky, aby nedošlo ke zbytečným konfliktům.
- S tím souvisí další obecný znak působení českého PRT. Proti některým jiným PRT a zahraničním rozvojovým agenturám klade český tým ve své politice velký důraz na iniciativu a aktivitu afghánských partnerů. Podmínkou pro realizaci projektu z prostředků českého PRT je vždy iniciativa a relativně vysoká míra účasti afghánské strany (při přípravě projektu, jeho politickém a organizačním zajištění, ale vždy především v zárukách převzetí, řádného užívání a dlouhodobé údržby). Udržitelnost je pro implementaci projektů českého PRT prvořadým kritériem.
- Mnozí zahraniční aktéři v Afghánistánu jsou pod výrazným tlakem na plynulé a pravidelné utrácení svěřených prostředků, díky čemuž musí často realizovat i ukvapené, nefunkční či neudržitelné projekty. Výraznou předností PRT Lógar je relativně značná volnost civilního týmu při výběru, navrhování a předkládání projektů. Důsledkem je obvykle dostatek času na důkladné zvážení variant, výběr vhodné formy a lokality, prověření okolností (často velmi záladných: vlastnictví pozemků a objektů, rizika kmenových a klanových konfliktů apod.), a v případě potřeby i pozastavení projektu či jeho odložení.
- Součástí neformální politiky českého PRT je podchycení místní elity. Představitelé PRT samozřejmě komunikují se všemi relevantními partnery ve svých sektorech, ať na úrovni provinční správy, distriktů, ale i s kábulskými ministerstvy. Nad rámec standardní komunikace jsme usilovali o určitou bližší spolupráci s nadějnými úředníky – buď s lepší kvalifikací, anebo s vyšší morální integritou. Přesto lze konstatovat, že schopní a vzdělaní Afghánci nacházejí uplatnění mnohem spíše v soukromých firmách než ve veřejné správě. To se bohužel projevuje při srovnání výkonu některých úřadů s firmami a podnikateli, kteří se ucházejí o zakázky od PRT.

- Definice poslání PRT někdy uvádí jen rekonstrukci a rozvoj, jindy také vytváření bezpečného prostředí. Zde bohužel PRT nemůže vykázat žádný zřetelný úspěch. (Nic na tom nemění ani aktivní zásahy proti povstalcům v létě a na podzim 2008 nebo trvalé působení dodatečných mobilních pozorovacích týmů v roce 2009.) Reálně vzato, nemá PRT na bezpečnostní situaci v provincii Lógar žádný vliv. Důvodů je několik. Z ryze taktického hlediska nedokáže ani PRT, ani ostatní koaliční síly zajistit bezpečnost nikde mimo obvod vlastní základny, pokud se v daném místě právě nenachází patrola. Do okamžiku příjezdu a okamžitě po jejím odjezdu je kterékoli místo zcela mimo kontrolu. V roce 2009 působí v Lógaru celá brigáda US Army, čímž se oproti roku 2008 prudce zintenzivnila činnost povstalců. Zvýšená intenzita a objem povstaleckých i koaličních operací logicky snižuje roli PRT jako bezpečnostního aktéra. Naproti tomu se PRT podílí na podpoře a výcviku Afghánských národních bezpečnostních sil (ANSF - Afghan National Security Force), tedy policie i armády. Tuto roli PRT se v Lógaru dosud nepodařilo rozvinout, přestože akutní potřeba je zřejmá a existuje i zásadní shoda mezi ČR, USA a EU o možnostech konkrétních řešení. Zde se však výsledky neprojeví okamžitě, a je otázkou, jak v budoucnu měřit efektivitu např. právě výcviku ANP.
- Dalším limitem, týkajícím se nejen českého, ale i ostatních PRT, je povaha rozvojových aktivit. Z většího odstupe je zřejmé, že se stále omezují na drobnější, realizačně jednodušší a levnější oblasti rozvoje – jako např. školství, zemědělství, zdravotnictví, zásobování vodou. To samozřejmě odpovídá a) mimořádné zaostalosti Afghánistánu a jeho nízké absorpční schopnosti, b) nutnosti vykazovat „doma“ rychlé výsledky, c) potřebě reagovat na urgentní potřeby a oslovit tak široké vrstvy afghánské populace. Bohužel jsou tak ze strany mezinárodního společenství opomíjeny potřeby strategického a dlouhodobého charakteru. Mimo některé klíčové dálkové silnice neprobíhá výstavba zásadnější infrastruktury, nerozvíjí se energetika. Především plošná elektrifikace a komunikační síť jsou základní podmínkou pro jakýkoli hospodářský rozvoj. V současném Afghánistánu stále nedochází ke změnám, které by výrazně zvýšily potenciál pro hospodářský růst v dohledné době. (Výjimkou, byť problematickou, je zahájená čínská investice v objemu téměř tří miliard USD do těžby největšího světového ložiska mědi v Aynaku v provincii Lógar, zahrnující stavbu uhelné elektrárny a nákladní železnice.) [3]
- Celkově lze dosavadní činnost a výsledky českého PRT hodnotit ve dvou odlišných kontextech. V pohledu zblízka – na práci PRT jako takovou – jsou výsledky velmi dobré, na čemž se neformálně shodují i odborníci v různých pozicích v Afghánistánu, Bruselu i jinde. Pokud se však díváme na celkovou situaci Afghánistánu, pak je vliv jednotlivých PRT (včetně českého) na vývoj v zemi spíše nepřesvědčivý.

Afghánská výzva pro Česko

Afghánistán se stal zemí, jíž Česká republika v rámci své zahraniční a bezpečnostní politiky poslední dobou věnuje absolutně nejvíc organizační energie, finančních prostředků a personálních kapacit. Je to dáno i souběhem několika jinde a jindy oddělených rolí – účastí v mezinárodní mírové operaci, rozvojovou pomocí, bojovou operací, vysláním vojenských i civilních sil.

Pozoruhodná a významná je ovšem skutečnost, že tento stav – přinejmenším z vnějšího pohledu – nastal jaksí samovolně, neúmyslně, neplánovitě. Spíše než postup podle jasného

záměru to připomíná nabalování valící se sněhové koule. Ponechme stranou, že i to je běžná a legitimní metoda veřejné politiky, a že mnohé závazky narostou do rozměrů, které zpočátku nikdo nepředpokládal. Horší je, že působení ČR v Afghánistánu nemá žádnou konkrétní oporu ve stávajících strategických dokumentech – ani v bezpečnostní, ani ve vojenské strategii. I díky tomu mohly na poslední chvíli proběhnout (a do budoucna opět mohou) značně vyhrčené a politickým kšeftováním poznamenané spory o vyslání uvedených sil a prostředků.

Z uvedených skutečností lze vyvodit několik závěrů a výzev, s nimiž je či bude afghánské angažmá ČR konfrontováno.

1. Konkrétním úkolem, k němuž má Česká republika dobré předpoklady, zůstává širší a systematictější zapojení do budování a výcviku Afghánské národní armády a především Afghánské národní policie. Od počátku se na výcviku policistů v Lógaru podílela skupina příslušníků Vojenské policie pod vedením amerického Police Mentoring Teamu (PMT). Policie ČR vyslala pět instruktorů do mise EUPOL na severu a západě Afghánistánu a v současnosti se výcvikem v Lógaru zabývají vojáci 3. a 4. kontingentu AČR. Již v roce 2008 probíhala jednání o koncentraci těchto aktivit – tedy o zřízení mise EUPOL v Lógaru a přesun instruktorů Policie ČR, dále se jedná o vyslání početnější výcvikové skupiny Vojenské policie, která by působila v rámci PRT. Navzdory mnoha urgencím se dosud nepodařilo ani jeden z těchto žádoucích kroků uskutečnit. Je jasné, že čistě vojenský výcvik možná ANP pomůže přežít v terénu tváří v tvář nepříteli, v žádném případě však nenahradí policejní kvalifikaci, znalost klasických policejních dovedností a postupů – ta přitom chybí nejvíce. Zároveň je třeba, aby se co nejdříve podařilo celý výcvik ANP důsledně systemizovat a standardizovat.
2. Armáda ČR odvádí v Afghánistánu vzhledem k podmínkám skvělou práci. Přesto i zde lze vznést několik námětů a připomínek. Problémem zůstává příprava kontingentů, které v domácích podmínkách disponují zcela odlišnou technikou a výzbrojí, než kterou poté používají v misi. Problematický je přístup rezortu obrany k pořizování techniky. Například nestandardní a z mnoha důvodů kritizované nákupy vozidel *Dingo 2* byly zdůvodňovány urgentní operační potřebou, na konec však ani druhá dodávka 15 vozidel mnoho nevyřešila, neboť patroly PRT nadále používají vozidla *Humvee*. Není tajemstvím, že *Dingo 2* je pro provoz v Lógaru z několika důvodů nevhodným typem, jak prokázal už interní rozbor 1. kontingentu AČR. Teprve nasazení vozidel *Iveco LMV* snad situaci zlepší, nicméně skládání konvojů bude problémem i nadále. Během kauzy *Dingo 2* se bohužel někteří představitelé rezortu v médiích dopustili manipulací s fakty. Existují známky toho, že tlak (jehož výsledkem je autocenzura) je vyvíjen i na příslušníky jednotlivých kontingentů, kteří mají poskytovat zpětnou vazbu. Celkově je třeba apelovat na mechanismy civilní kontroly ozbrojených sil (např. v Parlamentu ČR), aby předcházely potenciálnímu zneužití „zabydlení“ AČR v Afghánistánu k nahodilému, nestandardnímu a nesystémovému pořizování výzbroje a dalšího vybavení.
3. Přibližně uprostřed trvání projektu PRT by měla přijít rozvaha, co dělat dál, jak využít získané zkušenosti a vydobytý politický kapitál. V případě pozitivního vývoje po afghánských prezidentských volbách by Ministerstvo zahraničních věcí (MZV) spolu s Ministerstvem průmyslu a obchodu (MPO) mělo začít pracovat na koncepci podpory českých investic v Lógaru, které jsou však zatím jen hypotetickou následující fází.
4. Politická reprezentace ČR by se měla alespoň rámcově shodnout, podle kterých kritérií a okolností se bude rozhodovat o prodloužení působení či o stažení jednotlivých

kontingentů v misi ISAF. Zvláště v případě setrvalé špatného vývoje v zemi by bylo poctivé vůči partnerům i afghánské vládě mít předem definované podmínky pro eventuální stažení. V případě PRT v Lógaru je naopak potřebné usilovat o politickou shodu na minimální zaručené délce nasazení a schválených prostředcích na financování projektů. Na jaře 2010 oslaví PRT dva roky činnosti. Pro novou vládu vzešlou z voleb v říjnu 2009 to bude vhodná příležitost k závaznému upřesnění délky dalšího fungování PRT, původně stanoveného na tři až pět let.

5. Nová vláda ČR po volbách 2009 by měla vyjít vstříc ostatním stranám na politické scéně a zvláště v poslanecké sněmovně, aby se podařilo zvýšit úroveň politické diskuze o smyslu a podmínkách mise v Afghánistánu. Jedině tak je možné dosáhnout vyšší podpory české veřejnosti.

Tato studie je výstupem projektu FUSECON, výzkumného projektu podpořeného 7. rámcovým programem Evropské komise.

Použité prameny:

- [1] <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=11693> – Nasazení AČR v Afghánistánu, cit. 10.8.2009.
- [2] <http://www.onwar.eu/2009/06/22/r-i-p-sog/> – jedna z možných interpretací z pera Františka Šulce, cit. 10.8.2009.
- [3] „Expat“ je zkratka z anglického slova *expatriot*, do češtiny nepřeložitelná: zahraniční pracovník, člověk žijící mimo svou vlast, není to vystěhovalec či emigrant, <http://respekt.ihned.cz/login.php>; <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/pepper-de-callier.php?itemid=4653>.
- [4] <http://www.mcclatchydc.com/227/story/63452.html>, cit. 12. 8. 2009.

Získané velmi cenné zkušenosti z nasazení v zahraničí využívá nejen AČR zpětně k dalšímu výcviku a přípravě, ale také při formování a plánování akvizic a další modernizace vlastního vybavení a materiálu. Je možné konstatovat, že působení v zahraničních misích a zde nabyté zkušenosti jsou hlavními katalyzátory probíhajících transformace ozbrojených sil ČR. Úspěšné plnění stále náročnějších úkolů v zahraničních mírových misích a dalších operacích je na jedné straně významným zdrojem rostoucího zdravého sebevědomí našich vojáků, na straně druhé přispívá k vysoké prestiži AČR jako celku u veřejnosti. Je potěšitelné, že schopnostem AČR dlouhodobě důvěřuje na 70 % české veřejnosti.

Pravidelná účast jednotek a štábů AČR na aliančních cvičeních je pro armádu velmi důležitá především při dosahování a rozvíjení nezbytné míry vzájemné interoperability. Ta je následně naprosto klíčová při plnění konkrétních společných úkolů.

Prioritní pozornost přitom věnujeme jednotkám, útvarům a svazům vyčleňovaným pro působení v silách okamžité a rychlé reakce NATO a bojová uskupení EU.

**Generálporučík Vlastimil Pícek,
náčelník Generálního štábu AČR
Rok 2009 jsem označil rokem stabilizace Armády ČR
Czech Defence Industry & Security Review, 2/2009**